

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás
Vyšlo: 16.3.2007
Číslo: Ročník 17 (2007), Číslo 1
Sekce: Okénko do světa
Název článku: Knihovny ve Skotsku
Autor: Eva Svobodová
Zdroj: <http://unas.svkhk.cz/clanek.asp?id=784>

Knihovny ve Skotsku

Eva Svobodová

Skotsko má bohatou a dlouhou historii trvající asi 8 tisíc let. První osadníci přišli na sever z Anglie a přes Severní Irsko. Asi před čtyřmi tisíci lety zde přistěhovalci ze západní Evropy, Británie a Irska založili první klany. V 5. století se vytvořila kmenová království Skotů, Piktů a Britů. Skotsko bylo sjednoceno okolo r. 685 Pikty a r. 843 Skoty; sídlem piktských a skotských králů bylo Scone, zde se také nacházel posvátný korunovační kámen, na kterém byli všichni skotští králové korunováni. Skotsko bylo od konce 8. století cílem výpadů Vikingů, kteří postupovali po celé Evropě. Od druhé poloviny 11. století začal ve Skotsku působit silný vliv anglického jazyka a práva, spojený s upevňováním královské moci, s rozšiřováním moci římskokatolické církve, s rozvojem feudalismu a zakládáním měst. Kulturní a politický vliv pokračoval i po nástupu Stuartovců (1371). Nástupem Jakuba VI. na anglický trůn r. 1603 vznikla mezi oběma státy personální unie (Union of Crowns). V roce 1707 bylo vytvořeno jednotné království Velké Británie s jediným parlamentem a vlajkou. Skotové si však drželi svůj vlastní soudní dvůr, značně odlišné právo a měnu.

V posledních letech dochází k oživení skotského národního povědomí. Od roku 1999 má Skotsko svůj vlastní parlament. Ten se v roce 2004 přestěhoval do moderní budovy navržené barcelonským architektem Enricem Mirallem. Je jednokomorový se 129 poslanci a pracuje pro něj informační centrum se 46 zaměstnanci.

Ve Skotsku se knihovny začínají vyvíjet v 17. století, ojediněle i dříve. Nejstarší byly na univerzitách, např. v St. Andrews (1612), Glasgowě (1577) a Aberdeenu (1445). Edinburghská univerzitní knihovna vznikla v roce 1580, tedy o 4 roky dříve než samotná univerzita. První skotský placený knihovník byl zaměstnán v knihovně Marischal's College v Aberdeenu v roce 1632.

Speciální knihovny začaly vznikat koncem 17. století. Advokátní knihovna, původně právnická knihovna, byla založena v roce 1680. Pro svou širokou akviziční politiku se stala depozitní knihovnou a v roce 1692 vydala první skotský tištěný knihovní katalog. První lékařská knihovna na Royal College of Physicians byla založena v Edinburghu v roce 1682.

Zřizováním knihoven se také zabývalo duchovenstvo, které postupně ztrácelo vazby na univerzity, a proto hledalo jiné společnosti, které by mohlo podporovat a uplatňovat tak svůj vliv. První takováto knihovna byla založena Normanem Leslieem v roce 1658 v Saltounu. V roce 1705 navrhl James Kirkwood, aby byla v každé farnosti knihovna, a katalog všech knihoven měl být budován centrálně. Nicméně tento návrh nebyl nikdy uskutečněn.

V roce 1726 byla zaznamenána první soukromá půjčovna knih a vlastnil ji Allan Ramsay v Edinburghu. Kolem roku 1800 měl Edinburgh sedm knihoven, pět bylo v Aberdeenu a v Glasgowě, dvě v Dundee a Paisley. Jejich fondy byly velmi bohaté. Například knihovna Jamese Sibbalda v Edinburghu měla 20 tisíc svazků.

Kromě výše zmíněných vznikaly v 18. století subscription libraries (subscription – předplatné, příspěvek). Tyto knihovny fungovaly jako kluby s přihlašovacími poplatky a ročním předplatným, ze kterého se kupovaly knihy a platily se provozní náklady. Jednou ročně se konalo plenární zasedání, kde byl zvolen výbor, který knihovnu řídil. Výběr knih tak odrážel intelektuální potřeby a sociální hodnoty členů knihovní společnosti. Zajímavé je, že tyto knihovny byly zřizovány zvláště pro

dělnickou třídu a zvlášť pro střední vrstvy obyvatelstva. Jedni z prvních, kteří zakládali tento typ knihoven, byli horníci.

Veřejné knihovny v dnešním slova smyslu byly zřizovány zejména ve velkých městech a na východním pobřeží. V roce 1850 vyšel zákon o veřejných knihovnách, který počítal s tím, že anglická města nad 10 tisíc obyvatel budou zřizovat knihovny a budou je též finančně podporovat. V srpnu 1853 začal platit i ve Skotsku. Jako první jej přijalo město Airdrie.

Jednou z osobností, která se zasloužila o rozvoj knihoven nejen ve Skotsku, byl Andrew Carnegie, rodák z Dunfermline. Ve dvanácti letech se přestěhoval do USA, kde posléze zbohatl. Podpořil založení cca 2 500 veřejných knihoven v anglicky mluvícím světě. První Carnegie knihovna v Evropě byla otevřena v jeho rodišti v roce 1883. V roce 1901 od něj město Glasgow přijalo 100 tisíc liber na zbudování poboček své městské knihovny. Další knihovna, jejíž výstavbu v roce 1890 podpořil, byla Ústřední veřejná knihovna v Edinburghu.

V současnosti pokrývá celé Skotsko síť 550 stálých a 93 mobilních veřejných knihoven, které využívá 55 % obyvatelstva. Kromě toho jsou knihovny v 15 univerzitách, 46 je jich na vyšších školách a 8 ve věznicích. Ročně se ve veřejných knihovnách půjčí 42 milionů dokumentů. Ve Skotsku není souborný katalog, ale 20 různých veřejných katalogů a 15 katalogů akademických knihoven. V 19. století byly knihy uloženy ve skladech, ale už ve dvacátých letech dvacátého století je knihovnictví zpřístupnilo ve volných výběrech. Dnes knihovny nabízejí nejen knihy a časopisy, ale, jako v jiných zemích, videa, DVD, CD, počítačové hry, internet, vzdálené elektronické zdroje atd. Samozřejmostí je přístup ke kopírkám, faxům a počítačům. Knihovny fungují též jako komunitní centra a mají zvláštní programy pro přistěhovalce. Rostoucí zájem o rodinnou historii vedl k zakládání speciálních regionálních oddělení, kde si mohou návštěvníci vyhledat informace o svých předcích. Každý skotský volební obvod má přidělenou partnerskou knihovnu, která shromažďuje informace a publikace z parlamentu. V knihovnách pracuje daleko více mužů než u nás.

Ve Skotsku působí pobočka Institutu knihovníků a informačních pracovníků CILIP (Chartered Institute of Library and Information Professionals in Scotland). Má 2 100 členů (35 městských rad). Podporuje skotský kulturní portál <http://www.scotlandsculture.org> a další aktivity. V současné době se zabývá digitalizací, standardizací, dlouhodobým vzděláváním a podporou čtenářství.

Některé z výše uvedených knihoven včetně skotské pobočky CILIP jsem navštívila v rámci studijní cesty ředitelů krajských knihoven v loňském roce. Jednou z nich byla i Národní knihovna Skotska, která vznikla v roce 1689 z knihovny fakulty advokátů v Edinburghu. Jako národní knihovna Skotska byla formálně zřízena zákonem v roce 1925. Uchovává 13 mil. svazků dokumentů, z toho je 8 mil. knih. Manuscripty má uloženy v policích o celkové délce 8 km. Vlastní nejbohatší kolekci rukopisů osvětského filozofa Davida Huma. Nedávno objevili pamětní list datovaný do roku 1775. Obsahuje rady jeho synovci, který se chystal na svou první cestu do Paříže.

Další navštívené knihovny podrobně popisuje Ing. Aleš Brožek v článku Skotsko nejsou jen dudáci, výroba whisky a nošení kiltu ve čtvrtém čísle časopisu KROK, který vydává Vědecká knihovna v Olomouci.

Literatura:

Tomášová, Viera. „Librarian“ má v škótskej spoločnosti dobrý „kredit“. *ITlib*, 2006, č. 1, s. 28.
Crawford, John. *The Community Library in Scottish history*. *IFLA Journal*. 2002, vol. 28, s. 245- 255.
Brožek, Aleš. *Skotsko nejsou jen dudáci, výroba whisky a nošení kiltu*. *KROK : knihovnická revue Olomouckého kraje*, 2006, roč. 3, č. 4, s. 38-42.